

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

SSN Józef Iwulski

w sprawie z odwołania S. L.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w W.

o ustalenie odpowiedzialności za składki na ubezpieczenia społeczne i
ubezpieczenie zdrowotne,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 28 listopada 2023 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z dnia 22 czerwca 2021 r., sygn. akt III AUa 1958/20,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

[az]

UZASADNIENIE

S.L. odwołała się od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w
Wałbrzychu z 25 czerwca 2019 r., którą organ rentowy orzekł, że ubezpieczona jako

spadkobierca ponosi odpowiedzialność za zobowiązania zmarłego płatnika składek W.L. wysokości określonej w tej decyzji.

Wyrokiem z dnia 22 września 2020 r. Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze w punkcie I. zmienił decyzję organ rentowego w ten sposób, że ustalił, że odwołująca się nie ponosi - jako spadkobierca płatnika składek - odpowiedzialności za zobowiązania W.L. z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenia społeczne, zdrowotne w łącznej kwocie 17.045,78 zł, w punkcie II. zasądził od strony poznawanej na rzecz ubezpieczonej kwotę 3.600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Apelacyjny, wyrokiem z dnia 22 czerwca 2021 r., oddalił apelację organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego i rozstrzygnął o kosztach postępowania apelacyjnego.

W sprawie ustalono, że W.L. nie opłacił składek na ubezpieczenia społeczne z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej za okres od lutego 1999 r. do grudnia 1999 r. i za listopad 2003 r. oraz na ubezpieczenia zdrowotne za okres od maja 1999 r. do grudnia 1999 r. Na podstawie decyzji z dnia 22 kwietnia 2008 r., znak: [...], wierzytelność została zabezpieczona ustanowieniem hipoteki przymusowej na nieruchomościach będących własnością zobowiązanego, tj. na lokalu mieszkalnym oraz garażu wraz z przynależnością działki. W.L. zmarł 4 lutego 2018 r. Spadek w całości z dobrodziejstwem inwentarza po zmarłym nabyła córka S.L. .

Zakład Ubezpieczeń Społecznych - od ustanowienia hipoteki przymusowej na nieruchomościach należących do W.L. , tj. od 22 kwietnia 2008 r. - nie prowadził już postępowań egzekucyjnych zmierzających do zaspokojenia roszczeń.

W dniu 21 listopada 2018 r. zostało wszczęte przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych postępowanie w sprawie przeniesienia odpowiedzialności za zobowiązania W.L. na spadkobierczynię. Postępowanie zostało zakończone wydaniem przez organ rentowy w dniu 25 czerwca 2019 r. decyzji o przeniesieniu zobowiązań na odwołującą się. Wysokość należności została określona na kwotę 17.045,78 zł w tym na ubezpieczenia społeczne wraz z odsetkami od 4 lutego 2018 r. w wysokości 14.694,50 zł oraz na ubezpieczenie zdrowotne wraz z odsetkami od 4 lutego 2018 r. w wysokości 350,28 zł.

Sąd Apelacyjny wskazał, że dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy istotne znaczenie miał wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 października 2013 r., SK 40/12 (OTK-A 2013 nr 7, poz. 97), w którym orzekł, że art. 70 § 6 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jednolity tekst: Dz.U z 2022 r., poz. 2651 ze zm.), w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 1998 r. do 31 grudnia 2002 r., jest niezgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP. Według Sądu Apelacyjnego, powoływany przez organ rentowy jako podstawa prawna zaskarżonej decyzji art. 24 ust. 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1230; dalej także jako ustawa systemowa) jest tożsamy z treścią uregulowań zawartych w przepisie art. 70 § 6i później art. 70 § 8 Ordynacji podatkowej. Zarówno bowiem art. 24 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, jak i powołane przepisy Ordynacji podatkowej są zbieżne w zakresie problemów, które doprowadziły do stwierdzenia przez Trybunał niezgodności przepisu ustawy ze standardami konstytucyjnymi, tj. dotyczą całkowitego wyłączenia przedawnienia należności publicznoprawnej na podstawie nieuzasadnionego i arbitralnego kryterium (formy zabezpieczenia należności). W konsekwencji stanowisko Trybunału Konstytucyjnego przedstawione w powołanym wyroku SK 40/12 powinno zostać uwzględnione również w niniejszej sprawie.

Z tych przyczyn Sąd Apelacyjny przyjął, że zobowiązanie publicznoprawne z tytułu składek, co do którego ustanowiona została przez organ rentowy hipoteka przymusowa w dniu 22 kwietnia 2008 r. na nieruchomości płatnika składek W.L., uległo przedawnieniu w dniu 21 kwietnia 2013 r.

Organ rentowy w skardze kasacyjnej od powyższego wyroku zrzucił:

1. naruszenie prawa materialnego, to jest art. 24 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, przez błędną jego wykładnię wskutek przyjęcia za Sądem pierwszej instancji konieczności przeprowadzenia prokonstytucyjnej wykładni tego przepisu i w konsekwencji nieuzasadnioną odmowę zastosowania w niniejszej sprawie powyższego przepisu jako niezgodnego z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP w sytuacji, gdy wykładnia językowa, jak również celowościowa i systemowa tego przepisu nakazują przyjąć zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 maja 2020 r., P 2/18, że powyższy przepis w zakresie, w jakim wyłącza przedawnienie należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne

zabezpieczonych hipoteką, jest zgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP, co oznacza, że zobowiązanie z tytułu składek zabezpieczone hipoteką w niniejszej sprawie nie uległo przedawnieniu i powinno być przeniesione na spadkobiercę;

2. naruszenie przepisów postępowania, gdyż uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie art. 382 k.p.c., przez uznanie, że zobowiązanie publicznoprawne z tytułu składek, co do którego ustanowiona została przez organ rentowy hipoteka przymusowa w dniu 22 kwietnia 2008 r. na nieruchomości płatnika składek W.L. , uległo przedawnieniu w dniu 21 kwietnia 2013 r., bowiem Sąd drugiej instancji bezpodstawnie pominął postępowanie dowodowe w zakresie przesłanki przedawnienia, do którego ostatecznie nie doszło z uwagi na prowadzone postępowania egzekucyjne zmierzające do wyegzekwowania należności.

Organ rentowy wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, a w sytuacji przyjęcia przez Sąd Najwyższy, że zachodzą ku temu przesłanki, wniósł o uchylenie w całości poprzedzającego go orzeczenia Sądu pierwszej instancji - wyroku Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze z dnia 22 września 2020 r., sygn. akt VII U 995/19 i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi oraz o zasądzenie od odwołującej się na swoją rzecz zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w całości według norm przepisanych za obie instancje.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 24 ust. 5 ustawy systemowej, nie ulegają przedawnieniu należności z tytułu składek zabezpieczonych hipoteką lub zastawem, jednakże po upływie terminu przedawnienia należności te mogą być egzekwowane tylko z przedmiotu hipoteki lub zastawu do wysokości zaległych składek i odsetek za zwłokę liczonych do dnia przedawnienia. W rozpoznawanej sprawie Sądy obu instancji stwierdziły niemożność zastosowania art. 24 ust. 5 ustawy systemowej z uwagi na jego niezgodność z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP. Do takiego wniosku Sąd Apelacyjny doszedł po analizie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z

dnia 8 października 2013 r., SK 40/12, w którym stwierdzono niezgodność art. 70 § 6 Ordynacji podatkowej (w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 1998 r. do 31 grudnia 2002 r.) z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP. Sąd drugiej instancji uznał, że argumentacja przedstawiona w tym wyroku Trybunału prowadzi do analogicznego wniosku o niezgodności art. 24 ust. 5 ustawy systemowej z Konstytucją RP (jej art. 64 ust. 2).

Chociaż art. 24 ust. 5 ustawy systemowej zawiera formułę zbieżną z brzmieniem art. 70 § 6 Ordynacji podatkowej, to materia regulowana tymi aktami normatywnymi nie jest tożsama. W wyroku z dnia 8 sierpnia 2017 r., I UK 325/16 (LEX nr 2389585) Sąd Najwyższy przyjął, że składki na ubezpieczenia społeczne posiadają - podobnie jak podatki - charakter świadczeń o charakterze publicznoprawnym (por. uzasadnienie posiadającej moc zasady prawnej uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2006 r., III CZP 121/05, OSNC 2006 nr 11, poz. 178 oraz wyroki tego Sądu: z dnia 4 czerwca 2008 r., II UK 12/08, OSNP 2009 nr 21-22, poz. 291 oraz z dnia 24 stycznia 2013 r., V CSK 63/12, LEX nr 1293850) i jako takie należą do danin publicznych. O ile jednak cechą właściwą podatkom jest nieekwiwalentność, a ich funkcją zabezpieczenie równowagi budżetowej państwa, to składki na ubezpieczenia społeczne są daniną publiczną o charakterze ubezpieczeniowym i - co do zasady - ekwiwalentnym, a jako takie podlegają szczególnej ochronie. Składki na ubezpieczenia społeczne decydują bowiem o kondycji finansowej funduszy ubezpieczeń społecznych, przekładającej się na sytuację finansową ubezpieczonych (w szczególności na wypadek starości lub utraty zdolności do zatrudnienia), w tym tych, którzy składki w części finansują, nie będąc ich płatnikami (art. 16 w związku z art. 4 pkt 2 ustawy systemowej). Ocena konieczności i zasadności wyjątków od - wyrażonej w art. 64 ust. 2 Konstytucji - zasady równej ochrony własności, w sytuacji uchylania się przez nierzetelnego płatnika składek od wykonania obowiązku składkowego w ostatecznie ustalonej wysokości, wymagałaby zatem starannej i przemyślanej wykładni, przeprowadzonej przy uwzględnieniu, między innymi, po pierwsze - wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP zasad dopuszczalności ograniczeń konstytucyjnych praw i wolności z punktu widzenia interesów beneficjentów świadczeń przysługujących z funduszy ubezpieczeń społecznych, a nie tylko z punktu widzenia podmiotów zobowiązanych do opłacania składek na te ubezpieczenia oraz po drugie - oceny istnienia związku genezy obowiązku składkowego z posiadaniem przez płatnika składek

majątku w formie nadającej się do założenia hipoteki przymusowej, gdyż - inaczej niż w wypadku zobowiązań podatkowych - prowadzenie przez płatnika składek działalności rodzącej tytuł ubezpieczeń społecznych (i wynikający z niego obowiązek składkowy) zwykle pozostaje w ścisłym związku z taką formą majątku (nieruchomością) płatnika. W konsekwencji Sąd Najwyższy stwierdził, że nie można wprost przyjąć, że zachodzi sytuacja (oczywistej) niekonstytucyjności art. 24 ust. 5 ustawy systemowej tylko z uwagi na argumentację uzasadniającą zakwestionowanie przez Trybunał Konstytucyjny zgodności z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP tożsamo brzmiącego art. 70 § 6 Ordynacji podatkowej (tak samo wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2020 r., II UK 264/18, LEX nr 3176612).

Podtrzymał to stanowisko Sąd Najwyższy w późniejszych wyrokach: z dnia 16 grudnia 2021 r., II USKP 162/21 (LEX nr 3537310) oraz z dnia 16 lutego 2022 r., III USKP 110/21 (LEX nr 3350072).

Odmowa zastosowania przez Sąd Apelacyjny art. 24 ust. 5 ustawy systemowej (jako niezgodnego z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP) jest nieprawidłowa, a więc stanowi naruszenie tego przepisu i oznacza zasadność skargi kasacyjnej w tym zakresie oraz konieczność dokonania ustaleń co do kwestii przedawnienia zobowiązania.

W świetle powyższego traci na znaczeniu zarzut naruszenia przepisów postępowania, aczkolwiek rolą Sądu drugiej instancji będzie dokładne ustalenie zdarzeń prawnych, które mogłyby mieć wpływ na bieg terminu przedawnienia.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).

[az]

[ał]